

УДК 330.34: 502.131.1

В. В. Лакас,
аспірант, Луцький національний технічний університет
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-1069-0792>

DOI: 10.32702/2306-6792.2024.16.184

СТАЛИЙ РОЗВИТОК В СУЧАСНИХ УМОВАХ: СУТНІСНО-ЗМІСТОВНА ХАРАКТЕРИСТИКА ТА ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ

V. Lakas,
Postgraduate student, Lutsk National Technical University

SUSTAINABLE DEVELOPMENT IN MODERN CONDITIONS: ESSENTIAL AND SUBSTANTIVE CHARACTERISTICS AND THEORETICAL AND METHODOLOGICAL PRINCIPLES

Критичне переосмислення наявних теоретичних підходів до визначення сутності категорії "сталий розвиток" дало підстави стверджувати, що сталий розвиток являє собою збалансоване співіснування та пропорційне відтворення економічної, екологічної та соціальної сфер національного господарства на основі еквівалентного ресурсопоживання та примноження людського, асиміляційно-екологічного, природно-ресурсного, ресурсно-виробничого та фінансового потенціалу. Виходячи з генезису національного та регіональних господарських комплексів, наслідків впливу глобальної фінансової кризи та російської агресії на розвиток продуктивних сил, регіональних особливостей комплексоутворення, слід виокремлювати такі типи сталого розвитку: 1) наздоганяючий тип сталого розвитку, який передбачає масштабну імплементацію перевірених світовим досвідом позитивних практик досягнення цілей сталого розвитку у вітчизняну практику з врахуванням наявного ресурсно-виробничого забезпечення; 2) випереджальний тип сталого розвитку, який передбачає застосування найсучасніших методів та технологій розвитку матеріального виробництва та інформаційної сфери, що дозволяє долати проміжні фази досягнення цілей сталого розвитку і отримувати конкурентні переваги навіть над високорозвиненими країнами. Обгрунтовано, що імперативною базою переведення національного господарства та регіональних господарських комплексів на модель сталого розвитку є формування ієрархії принципів такого переведення, виходячи з наявного ресурсно-виробничого потенціалу та впливу комплексу екзогенних та ендегенних чинників. Встановлено, що відправним пунктом в побудові ієрархії принципів сталого розвитку виступає принцип випереджального типу сталого розвитку, який визначає базові принципи (обороздатності, соціальної та екологічної відповідальності), що детермінують принципи системного спрямування (емерджентності, адаптивності, конвергенції, інституційної поступальності, партнерства та ризельєнтності), котрі у свою чергу передбачають дію принципів виробничо-інвестиційного спрямування (диверсифікації енергетичного забезпечення, максимізації замкнених циклів, еквівалентності, інвестиційного сприяння).

Critical reinterpretation of existing theoretical approaches to defining the essence of the category "sustainable development" gave grounds to state that sustainable development is a balanced coexistence and proportional reproduction of the economic, ecological and social spheres of the national economy based on equivalent resource consumption and multiplication of human, assimilation and ecological, natural and resources, resources and production and financial potential. Based on the genesis of national and regional economic complexes, the consequences of the impact of global financial crisis and Russian aggression on the development of productive forces, regional features of complex formation, the following types of sustainable development should be distinguished: 1) catch-up type of sustainable development, which involves the large-scale implementation of positive practices proven by global experience to achieve the goals of sustainable development into domestic practice, taking into account available resource and production support; 2) anticipatory type of sustainable development, which involves the use of the most modern methods and technologies for the development of material production and information sphere, which allows to overcome the intermediate phases of

achieving the sustainable development goals and obtaining competitive advantages even over highly developed countries. It is substantiated that the imperative basis for transferring national economy and regional economic complexes to the model of sustainable development is forming a hierarchy of principles for such a transfer, based on the available resource and production potential and the influence of a complex of exogenous and endogenous factors. It is examined that the starting point in the constructing the hierarchy of sustainable development principles is the principle of the anticipatory type of sustainable development, which defines the basic principles (defense capability, social and environmental responsibility) that determine the principles of systemic direction (emergency, adaptability, convergence, institutional portability, partnership and resilience), which in turn provide for operating the principles of production and investment direction (diversification of energy supply, maximization of closed cycles, equivalence, investment assistance).

Ключові слова: сталий розвиток, національне господарство, регіон, ієрархія принципів, обороноздатність, партнерство.

Key words: sustainable development, national economy, region, hierarchy of principles, defense capability, partnership.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ У ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК ІЗ ВАЖЛИВИМИ НАУКОВИМИ ЧИ ПРАКТИЧНИМИ ЗАВДАННЯМИ

Однією з найбільш резонансних проблем в національній економічній науці є знаходження спільного знаменника щодо визначення змістовно-сутнісних характеристик економічної категорії "сталий розвиток". Саме сталий розвиток в останні 50 років визначається світовим співтовариством як оптимальна модель соціально-економічного розвитку з огляду на загострення мальтузіанської дилеми та накопичення природно-ресурсних, екологічних та продовольчих обмежень. Необхідність уточнення сутності категорії "сталий розвиток" актуалізувалася у зв'язку з потребою у розробленні інституційного підґрунтя формування моделі сталого розвитку для України з урахуванням комплексу ризиків та загроз, пов'язаних зі збройною агресією російських загартників, яка призвела до значних людських втрат та масштабних руйнувань об'єктів житлової та виробничої інфраструктури. Визначаючи базові характеристики сталого розвитку нашої країни та її регіонів необхідно також враховувати наявні структурні перегини в національній економіці, які мали місце в останні десятиліття, а також позитивні трансформації, що відбулися в національному господарстві в останні роки, зокрема цифрова трансформація сектору надання публічних послуг.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

У працях О. Гаращук, Т. Засекої, А. Квятковської, А. Ковалевської, Ю. Коваленко, В. Куценко, О. Лазаревої, А. Лелеченко, О. Ляшевської, О. Попело, Ю. Самойлик, О. Топчія, Н. Холявко та інших [2—7; 9—11; 13] спостерігається багатоманіття авторських підходів щодо визначення сутності сталого розвитку та його конкретних проявів, ідентифікації фундаментальних передумов переведення національних господарств на принципи сталості, необхідності встановлення балансу між задоволенням сучасних потреб людства і захистом інтересів майбутніх поколінь, узгодження і гармонізації соціальної, економічної та екологічної складових, забезпечення раціонального природокористування та збалансування економічних потреб з екологічними можливостями, перетворення існуючих систем ресурсоспоживання з ресурсомісткого типу у ресурсощадний, подолання бідності та нерівності. В цілому у вітчизняній економічній літературі так і не досягнуто спільного знаменника щодо розкриття сутнісної характеристики та визначення теоретико-методологічних засад сталого розвитку.

ЦІЛІ СТАТТІ

Метою статті є розкриття сутнісно-змістовних характеристик та теоретико-методологічних засад сталого розвитку з врахуванням сучасних викликів та загроз, а також ендегенних та екзогенних ризиків.

Таблиця 1. Теоретичні підходи до визначення категорії "сталий розвиток"

Автор	Підхід	Джерело
В. Куценко, О. Гарашук, О. Топчій	досягнення стабільності в суспільстві, динамічності економічного розвитку; створення передумов для гармонійного розвитку людини; розширення соціальних функцій підприємств до обсягів, які сприяють підвищенню ефективності бізнесу, запобіганню зростання непродуктивних витрат і зниження рентабельності; поширення соціального партнерства, тобто системи взаємодії роботодавців, державних органів і представників найманих працівників, що забезпечує пошук взаємоприйнятних рішень у сфері регулювання трудових та інших соціально-економічних відносин, відносин між працею і капіталом, сукупним роботодавцем і працівниками щодо оптимального розподілу валового внутрішнього продукту.	[6]
Н. Холявко, А. Жаворонок, О. Попело, М. Колоток	стабільний позитивний розвиток країн у довгостроковій перспективі, докладання зусиль усіх секторів суспільства із їх орієнтацією на боротьбу з бідністю, несправедливістю та нерівністю, на забезпечення миру, а також на захист навколишнього середовища.	[13]
А. Лелеченко	процес якісних змін, що передбачає збалансування інтересів людини, суспільства і держави в поточному і майбутньому періодах на засадах досягнення в динаміці економічної ефективності, фінансової стійкості, економічного зростання та розвитку екологічної і соціальної підсистеми суспільства та, як наслідок, макросистем вищого рівня, з урахуванням раціональних обмежень, що накладаються національною безпекою, і впливу чинників зовнішнього середовища.	[9]
О. Лазарева	сталість економічної користі від використання природних благ та важливість збереження фізичних властивостей навколишнього природного середовища та цінність збереження екологічних функцій навколишнього середовища.	[7]
Ю. Коваленко	процес сукупних змін, який спрямований на перетворення нового якісно вищого рівня регіональної системи і визначається станом і потенційними соціальними, економічними та екологічними можливостями регіону.	[5]
А. Ковалевська, С. Зеленський, Р. Петрова	розвиток, що задовольняє потреби сучасного покоління не ставлячи під загрозу можливості майбутніх поколінь задовольняти свої потреби на кількісному та якісному рівні.	[4]
Ю. Самойлик	досягнення узгодженості між екологічною та економічною підсистемами, тобто забезпечення раціонального природокористування та збалансування економічних потреб з екологічними можливостями планети, зокрема відносно використання енергії.	[11]
О. Ляшевська	процес розбудови держави на основі узгодження і гармонізації соціальної, економічної та екологічної складових з метою задоволення потреб сучасних і майбутніх поколінь.	[10]
Т. Заскїна, М. Тишковець	необхідність встановлення балансу між задоволенням сучасних потреб людства і захистом інтересів майбутніх поколінь, включаючи їх потребу в безпечному і здоровому довкіллі.	[2]
Л. Квятковська	функціонування народногосподарського комплексу, коли одночасно забезпечуються задоволення зростаючих матеріальних і духовних потреб населення, раціональне та екологічне господарювання й високоефективне використання природних ресурсів, підтримання сприятливих для здоров'я людини природно-екологічних умов життєдіяльності, збереження, відтворення і примноження якості довкілля та природно-ресурсного потенціалу суспільного виробництва.	[3]

Джерело: сформовано автором.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

У вітчизняній економічній літературі вже більше двох десятиліть ведеться полеміка щодо визначення сутності та складових сталого розвитку. Окремі вчені досягнення цілей сталого розвитку ув'язують із забезпеченням паритетного розвитку економічної, екологічної та со-

ціальної складових. На їх думку, саме досягнення балансу в розвитку означених сфер суспільного відтворення і є необхідною передумовою переведення національного господарства на принципи сталості. Інші вчені, розкриваючи сутність категорії сталий розвиток акцентують увагу на секторальних детермінантах досягнення цілей сталого розвитку. Третя група вчених основну увагу через призму досягнення цілей сталого розвитку зосереджує на необхідності врахування природно-ресурсних та екологічних обмежень, які не дають повною мірою забезпечити прийнятний рівень благополуччя населення та повноцінний розвиток національного господарства. Четверта група вчених розкриваючи сутність категорії "сталий розвиток" основний акцент робить на необхідності досягнення окремих його цілей, в першу чергу щодо боротьби з бідністю та захисту навколишнього природного середовища (табл. 1).

Виходячи з критичного переосмислення існуючих підходів до визначення сутності категорії "сталий розвиток" та аналізу глобальних трендів просування світової економіки в нові фази інформаційно-індустріального розвитку, можна стверджувати, що сталий розвиток являє собою збалансоване співіснування та пропорційне відтворення економічної, екологічної та соціальної сфер національного господарства на основі еквівалентного ресурсоспоживання та примноження людського, асиміляційно-екологічного, природно-ресурсного, ресурсно-виробничого та фінансового потенціалу.

Особливою резонансністю відзначаються авторські підходи щодо визначення сутності

сталого розвитку регіону, оскільки регіони України відзначаються природно-ресурсною, виробничо-технічною та інфраструктурною неоднорідністю. Значний детермінуючий вплив на розкриття сутнісно-змістовних характеристик сталого розвитку регіону здійснює фактор поглиблення процесів децентралізації в останні десятиліття, оскільки децентралізація створила більш сприятливе підґрунтя для використання ендегенних чинників соціально-економічного розвитку територіальних утворень, підвищення рівня концентрації публічних місцевих фінансів, а також розширила територіальний базис розвитку громад базового рівня. Вагомим чинником, що визначає спрямованість авторських підходів щодо формування моделей сталого розвитку регіону виступає пряма кореляція вітчизняних пріоритетів сталого розвитку з пріоритетами сталого розвитку, які визначені ООН.

Переведення регіональних господарських комплексів на модель сталого розвитку має також відштовхуватися від наявної структури цих комплексів, зокрема співвідношення між їх базовими ланками. Особливо прискіпливо необхідно підходити до регуляторного впливу на структурні зрушення у господарських комплексах регіонів, де відбувалися активні бойові дії і була зруйнована мережа інфраструктурних та житлових об'єктів. В спектрі теоретико-методологічних підходів до забезпечення сталого розвитку регіонів України має зайняти чільне місце підхід, що визначає необхідність забезпечення циркулярності розвитку ключових сегментів регіональних господарських комплексів, щоб забезпечити комплексний характер ресурсокористування [8].

Виходячи з генезису національного та регіональних господарських комплексів, впливу глобальної фінансової кризи та російської агресії на розвиток продуктивних сил, регіональних особливостей комплексоутворення, слід розглядати такі типи сталого розвитку як випереджальний та наздоганяючий. Наздоганяючий тип сталого розвитку передбачає масштабну імплементацію перевірених світовим досвідом позитивних практик досягнення цілей сталого розвитку у вітчизняну практику з врахуванням наявного ресурсно-виробничого забезпечення. Випереджальний сталий розвиток являє собою такий розвиток, який передбачає застосування найсучасніших методів та технологій розвитку матеріального виробництва та інформаційної сфери, що дозволяє долати проміжні фази досягнення цілей сталого розвитку і отримувати конкурентні переваги навіть над високорозвиненими країнами.

Імперативною базою переведення національного господарства та регіональних господарських комплексів на модель сталого розвитку є формування набору принципів такого переведення, виходячи з наявного ресурсно-виробничого потенціалу та впливу комплексу екзогенних та ендегенних чинників. У вітчизняній економічній літературі вже тривалий період йде полеміка щодо формування такого набору принципів, дотримання котрих дасть можливість максимальною мірою використати потенціал сталого розвитку та забезпечити належну його соціально-економічну та екологічну ефективність.

У 2001 році З. Герасимчук визначила авторський набір принципів реалізації регіональної політики сталого розвитку. Згідно її підходу такими принципами виступають: принцип цілеспрямованості, принцип науковості, принцип ієрархічності, принцип розподілу прав, обов'язків і відповідальності, принцип системності, принцип забезпеченості регіонального розвитку відповідними ресурсами, принцип поєднання галузевого і територіального підходів до формування регіональної політики сталого розвитку [1].

Даний набір принципів забезпечення сталого розвитку регіону, який З. Герасимчук сформулювала на початку 2000-х років, потребує корекції, оскільки тоді Україна лише входила у фазу економічного зростання, а економіка перехідного типу трансформувалася у ринкову економіку, а також не спостерігалось загострення екзогенних ризиків, домінував централізований тип управління економікою. Виходячи з того, що за два десятиліття в Україні відбулися суттєві інституційні та політичні перетворення, зокрема обрано євроінтеграційний вектор розвитку, проведена децентралізація влади та реформа місцевого самоврядування, відбулися суттєві структурні зрушення в регіональних господарських комплексах, виникає необхідність в перегляді принципів забезпечення сталого розвитку регіону. Традиційні принципи забезпечення сталого розвитку регіону мають бути доповнені принципами, котрі враховують згубні для національної економіки наслідки російського збройного вторгнення, вимоги до зміцнення обороноздатності країни, адаптованості господарського комплексу до нових геополітичних викликів.

Певною звуженістю щодо специфікації принципів переходу до сталого розвитку відзначається підхід В. Хаустової та Ш. Омарова, які до таких принципів відносять: збереження довкілля; покращення стану соціальної сфери;

баланс технологічного й економічного розвитку [12]. Таке бачення базується виключно на секторальному підході, що не дає можливості враховувати вагомий вплив на забезпечення процесів переходу на модель сталого розвитку комплексу формальних та неформальних інституційних чинників, котрі визначають світоглядні та нормативно-правові імперативи господарювання і тим самим формують темпи, масштаби та пропорції ресурсоспоживання.

Передова іноземна практика та позитивні вітчизняні прецеденти свідчать про те, що найбільшої позитивної синергії в частині досягнення цілей сталого розвитку на регіональному рівні можна досягнути на основі дотримання критично необхідного комплексу принципів.

Такими принципами є:

- принцип емерджентності (забезпечення гармонізації загальнонаціональних та регіональних цілей сталого розвитку з врахуванням спеціалізації конкретного регіону в загальнонаціональному поділі праці та з врахуванням регіональних особливостей комплексоутворення);

- принцип конвергенції (формування і реалізація пакету цілей сталого розвитку регіону з орієнтацією на кращі іноземні та вітчизняні практики переведення регіональних господарських комплексів на засади сталості);

- принцип екологічної відповідальності (програмування, планування та проектування цілей сталого розвитку регіону на основі дотримання вимог вітчизняного природоохоронного законодавства та природоохоронних директив ЄС, гармонізація європейських та вітчизняних регламентів і стандартів щодо збереження та примноження біорізноманіття, функціонування об'єктів природно-заповідного фонду та досягнення пріоритетів низьковуглецевого розвитку та мінімізації негативних кліматичних змін);

- принцип соціальної відповідальності (реалізація цілей сталого розвитку регіону з врахуванням соціальної структури населення, можливостей формування пакету соціальних стандартів, використання інструментів стимулювання зайнятості та самозайнятості населення, дотримання вимог гендерної рівності);

- принцип випереджального розвитку (підбір методів, способів та форм досягнення цілей сталого розвитку, виходячи з необхідності скорочення тривалості проходження проміжних фаз соціально-економічного розвитку з метою скорочення розривів з передовою іноземною практикою);

- принцип максимізації замкнених циклів (запровадження циркулярних форм залучення матеріальних ресурсів у відтворювальний процес з метою підвищення результативності утилізації ресурсної цінності вживаної сировини та розширення масштабів вторинного ресурсокористування в цілому);

- принцип адаптивності (виходячи з практики переміщення релокованих виробництв у зв'язку з тимчасовою окупацією частини території на території інших регіонів виникає необхідність у прискоренні процесів їх входження в нові продуктові ланцюги з орієнтацією на створення сучасних полюсів росту та підвищення ефективності функціонування суміжних галузей);

- принцип зміцнення обороноздатності (програмування, планування та інвестиційне забезпечення цілей сталого розвитку має враховувати роль конкретного регіону в зміцненні оборони та безпеки країни, зокрема через виробництво військової техніки та озброєнь, зведення фортифікаційних споруд);

- принцип диверсифікації енергетичного забезпечення (досягнення цілей сталого розвитку, виходячи з руйнівних наслідків російської агресії щодо знищення об'єктів енергетичної інфраструктури, має передбачати деконцентрацію генеруючих енергопотужностей, збільшення виробництва енергії з відновних джерел, реалізацію проектів енергозбереження);

- принцип ризельєнтності (досягнення цілей сталого розвитку регіону має відштовхуватися від формування таких полюсів росту регіональної економіки, які будуть здатні максимальною мірою адаптуватися до коливань ринкової кон'юнктури, зміни макроекономічної ситуації та загострення екзогенних ризиків);

- принцип еквівалентності (програмування набору цілей сталого розвитку регіону має враховувати рівень ресурсного, асиміляційного, фіскального та інфраструктурного забезпечення продуктових ланцюгів);

- принцип інституційної поступальності (формування інституційного середовища реалізації політики досягнення цілей сталого розвитку має передбачати перманентне умонтування інститутів, котрі довели свою ефективність та життєздатність у передових світових практиках досягнення принципів сталості);

- принцип партнерства (інституційне та інвестиційне забезпечення сталого розвитку регіону має передбачати урізноманітнення форм та моделей публічно-приватного парт-

нерства, які дозволяють консолідувати кошти публічного сектора та інвестиції приватного бізнесу задля модернізації соціальної, виробничої, транспортної та природоохоронної інфраструктури територіального утворення);

— принцип інвестиційного сприяння (регіональні органи виконавчої влади, органи місцевого самоврядування, громадські та саморегульовані організації мають забезпечувати перманентне покращення та підвищувати привабливість території для інвесторів резидентів та інвесторів нерезидентів, а також забезпечувати диверсифікацію джерел, методів та форм інвестиційного забезпечення).

Формуючи набір принципів переведення регіональних господарських комплексів на модель сталого розвитку, необхідно виходити з припущення про першочерговість дотримання ключового принципу — принципу випереджального розвитку. Дотримання даного принципу впливає з необхідності створення у поствоєнний період умов для усестороннього застосування перевірених світовою практикою продуктивних та процесних інновацій, щоб забезпечити прискорені темпи подолання наслідків російського вторгнення, зокрема через застосування сучасних методів та технологій відбудови мережі об'єктів житлової, енергетичної та виробничої інфраструктури, екологічного реінжинірингу територій, де відбувалися активні бойові дії і мають місце прояви виснаження природно-ресурсного потенціалу, інноваційних методів утилізації ресурсної цінності вторинної природної сировини з метою диверсифікації енергетичного забезпечення за рахунок відновних джерел, застосування сучасних технологій виробництва промислової продукції та надання різноманітних видів послуг.

ВИСНОВКИ І ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Наявність аксіологічного перегину в сторону зведення сталого розвитку до збалансованого та ощадливого освоєння і розширеного відтворення природно-ресурсного потенціалу та користування іншими ресурсами навколишнього природного середовища вимагає поглиблення досліджень щодо уточнення сутнісно-змістовної характеристики категорії "сталий розвиток".

Виходячи з глобальних трендів просування національних господарств та регіональних господарських комплексів до індикаторів сталого розвитку, а також викликів воєнного часу та поствоєнного відновлення, варто запропонувати

авторське трактування сталого розвитку як розвитку, що являє собою збалансоване співіснування та пропорційне відтворення економічної, екологічної та соціальної складових національного господарства на основі еквівалентного ресурсоспоживання та примноження людського, асиміляційно-екологічного, природно-ресурсного, ресурсно-виробничого та фінансового потенціалу.

В умовах воєнних викликів та виходячи з вимог поствоєнного відновлення національної економіки побудова політики переведення національного господарства та регіональних господарських комплексів на модель сталого розвитку має відштовхуватися від ієрархії принципів. Відправним пунктом в цій ієрархії виступає принцип випереджального типу сталого розвитку, який визначає базові принципи (обороздатності, соціальної та екологічної відповідальності), що детермінують принципи системного спрямування (емерджентності, адаптивності, конвергенції, інституційної поступальності, партнерства та ризельентності), котрі у свою чергу передбачають дію принципів виробничо-інвестиційного спрямування (диверсифікації енергетичного забезпечення, максимізації замкнених циклів, еквівалентності, інвестиційного сприяння).

Література:

1. Герасимчук З.В. Регіональна політика сталого розвитку: методологія формування, механізми реалізації: монографія. Луцьк. Надстир'я, 2001. 528 с.
2. Засека Т.М., Тишковець М.Д. Питання сталого розвитку у шкільних програмах. Матеріали міжнародного науково-практичного форуму "Сучасні наукові дослідження на шляху до євроінтеграції". 2019. С. 343—346.
3. Квятковська А.А. Реалізація принципів концепції сталого розвитку в діяльності підприємства. Вісник соціально-економічних досліджень. 2013. Вип. 1. С. 85—89.
4. Ковалевська А.В., Зеленський С.В., Петрова Р.В. Стійкий розвиток міст: сутність поняття та передумови впровадження. *Social Economics*. 2017. № 1. С. 69—75.
5. Коваленко Ю.О. Підходи щодо оцінки сталого розвитку регіонів на основі соціо-еколого-економічних показників. Менеджер. Серія: Економіка. 2020. № 3 (88). С. 45—55.
6. Куценко В., Гарашук О., Топчій О. Пріоритетні напрями та принципи реалізації державної політики щодо забезпечення сталого розвитку. *Економіка природокористування і сталий розвиток*. 2019. С. 40—47.

7. Лазарєва О.В. Особливості сталого розвитку сільськогосподарського землекористування. Scientific review. 2015. № 14. [Електронний ресурс]. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/145611347.pdf>

8. Лакас В.В., Вахович І.М. Формування інституційного підґрунтя інвестиційного забезпечення сталого розвитку регіонів України. Актуальні питання розвитку галузей науки. Матеріали II Міжнародної наукової конференції, м. Чернігів, 1 грудня, 2023 р. Міжнародний центр наукових досліджень. Вінниця. ТОВ "УКРЛОГОС Груп, 2023. С. 27—29.

9. Лелеченко А.П. Феномен поняття "сталий розвиток". Державне управління: удосконалення та розвиток. 2017. № 12. [Електронний ресурс]. URL: <http://www.dy.nauka.com.ua/?op=1&z=1649>

10. Ляшевська О.І. Система державної політики сталим розвитком регіонів. Вісник Національного університету цивільного захисту України. Серія: Державне управління. 2015. Вип. 2. С. 202—209.

11. Самойлик Ю.В. Особливості управління сталим розвитком сільськогосподарських підприємств у глобальному середовищі. Економіка і організація управління. 2016. № 4 (24). С. 237—244.

12. Хаустова В.Є., Омаров Ш.А. Концепція сталого розвитку як парадигма розвитку суспільства. Проблеми економіки. 2018. № 1. С. 265—273.

13. Холявко Н.І., Жаворонок А.В., Попело О.В., Колоток М.О. Вплив вищої освіти на сталий розвиток національної економіки. Economic Synergy. 2022. № 1—2. С. 141—153.

References:

1. Herasymchuk, Z.V. (2001), *Regional'na polityka staloho rozvytku: metodolohiia formuvannia, mekhanizmy realizatsii* [Regional policy of sustainable development: methodology of formation, mechanisms of implementation], Nadstyr'ia, Luts'k, Ukraine.

2. Zasiiekina, T.M. and Tyshkovets', M.D. (2019), "Issues of sustainable development in school programs", *Materialy mizhnarodnoho naukovo-praktychnoho forumu "Suchasni naukovyi doslidzhennia na shliakhu do ievrointehratsii"* [Materials of the international scientific and practical forum "Modern scientific research on the way to European integration"], pp. 343—346.

3. Kviatkovs'ka, L.A. (2013), "Sustainable development conception principles realization into enterprise activity", *Visnyk sotsial'no-ekonomichnykh doslidzhen'*, vol. 1, pp. 85—89.

4. Kovalevs'ka, A.V. Zelens'kyj, S.V. and Petrova, R.V. (2017), "Sustainable development of cities: essence of the concept and prerequisites for implementation", *Social Economics*, vol. 1, pp. 69—75.

5. Kovalenko, Yu.O. (2020), "Approaches to assessing the sustainable development of regions based on socio-ecological and economic indicators", *Menedzher. Seriia: Ekonomika*, vol. 3 (88), pp. 45—55.

6. Kutsenko, V. Haraschuk, O. and Topchij, O. (2019), "Priority directions and principles of implementation of state policy on ensuring sustainable development", *Ekonomika pryrodokorystuvannia i stalij rozvytok*, pp. 40—47.

7. Lazarieva, O.V. (2015), "Features of sustainable development of agricultural land use", *Scientific review*, vol. 14, available at: <https://core.ac.uk/download/pdf/145611347.pdf> (Accessed 25 July 2024).

8. Lakas, V.V. and Vakhovych, I.M. (2023), "Formation of the institutional basis for investment support for the sustainable development of the regions of Ukraine", *Aktual'ni pytannia rozvytku haluzej nauky. Materialy II Mizhnarodnoi naukovoї konferentsii* [Actual issues of the development of branches of science. Materials of the II International Scientific Conference], *Mizhnarodnyj tsentr naukovykh doslidzhen'*, Chernihiv, Ukraine, pp. 27—29.

9. Lelechenko, A.P. (2017), "Phenomenon of the "sustainable development", *Derzhavne upravlinnia: udoskonallennia ta rozvytok*, vol. 12, available at: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=1649> (Accessed 25 July 2024).

10. Liashevs'ka, O.I. (2015), "The system of state policy for the sustainable development of regions", *Seriia: Derzhavne upravlinnia*, vol. 2, pp. 202—209.

11. Samojlyk, Yu.V. (2016), "Features of management of sustainable development of agricultural enterprises in a global environment", *Ekonomika i orhanizatsiia upravlinnia*, vol. 4 (24), pp. 237—244.

12. Khaustova, V.Ye. and Omarov, S.A.-O. (2018), "The concept of sustainable development as a paradigm of development of society", *Problemy ekonomiky*, vol. 1, pp. 265—273.

13. Kholiavko, N.I. Zhavoronok, A.V. Popelo, O.V. and Kolotok, M.O. (2022), "The influence of higher education on the sustainable development of the national economy", *Economic Synergy*, vol. 1—2, pp. 141—153.

Стаття надійшла до редакції 07.08.2024 р.